

Zástupkyně veřejného ochránce práv
RNDr. Jitka Seitlová

V Brně dne 12. března 2012
Sp. zn.: 4408/2011/VOP/EHŠ

Vážený manželé X.,

reaguji na Vaše podání, kterým jste se na veřejného ochránce práv obrátili se stížností na postup Městského úřadu Dobruška, odboru sociálních věcí a zdravotnictví (dále také „OSPOD“), na základě jehož návrhu soud rozhodl o nařízení předběžného opatření, kterým Vám bylo odebráno Vašich pět dětí a byly umístěny do Klokánku v Jindřichově Hradci. Nejstarší [REDAKCE] byl následně (s ohledem na jeho postižení) přemístěn do Diagnostického ústavu v Černovicích u Tábora. Uvádíte, že jste přišli o sociální dávky a z finančních důvodů nemůžete často jezdit za svými dětmi na návštěvu. Domníváte se, že pro odnětí dětí z Vaší péče nebyl důvod. Skutečnosti zjištěné při šetřeních sociální pracovnice jsou dle Vás zkreslené či nepravdivé, rovněž uvádíte, že se na pravdě nezakládají ani anonymní oznámení na OSPOD o tom, že o děti nepečujete a nechodíte s nimi na procházky. Celá rodina do odnětí dětí žila v bytě 1 + 1, nebyl Vám přidělen obecní byt, o který jste žádali, a od tohoto okamžiku se o rodinu začal zajímat OSPOD, až situace vyústila v návrh na odnětí dětí.

Veřejný ochránce práv zahájil ve věci postupu Městského úřadu Dobruška (dále také „OSPOD“) při výkonu sociálně-právní ochrany a kolizního opatrovnictví Vašich nezl. dětí [REDAKCE], [REDAKCE], [REDAKCE], [REDAKCE] a [REDAKCE] X. šetření. Za účelem komplexního posouzení případu se na OSPOD uskutečnilo místní šetření pověřených pracovníků Kanceláře veřejného ochránce práv a od dotčeného úřadu byla vyžádána spisová dokumentace.

Váš podnět jsem podrobila důkladné právní analýze a dospěla jsem k závěru, že OSPOD se při výkonu sociálně-právní ochrany a kolizního opatrovnictví Vašich nezl. dětí nedopustil pochybení. Z obsahu spisu vyplývá, že OSPOD postupoval v souladu se zákonem a se zájmy nezl. dětí. Dovolte mi, abych Vám toto své stanovisko blíže objasnila.

Ze spisové dokumentace mám za prokázána následující skutková zjištění. Počátkem ledna 2010 byl OSPOD Dobruška v souvislosti s Vaší žádostí o přidělení obecního bytu požádán správou majetku a města, aby provedl ve Vaší rodině sociální šetření. Do této doby Vaše rodina nebyla vedena v evidenci OSPOD Dobruška. Bylo zjištěno, že máte trvalý pobyt v Hradci Králové, jehož magistrát v minulosti vedl Vaše děti ve své evidenci. První šetření v rodině proběhlo dne 13. 1. 2010, byla Vám nabídnuta pomoc při orientaci místních zařízení pro nejstaršího handicapovaného [REDAKCE], rovněž adresy mateřské školy, Střediska rané péče Sluníčko apod. Po tomto sociálním šetření OSPOD okamžitě telefonicky kontaktoval Magistrát města Hradce Králové (dále také „MM HK“), s nímž byla domluvena spolupráce. Od této doby v rodině probíhala opakovaná sociální šetření a veškeré zjištěné informace o rodině OSPOD přeposílal MM HK. Dle zjištění sociálních pracovníků děti pokaždé spaly nebo byly značně utlumené, ačkoliv šetření probíhalo v odpoledních hodinách. Rovněž jevíly známky zanedbanosti a sociální

pracovnice pojalý podezření na nedostatečně podnětné výchovné prostředí, nucení dětí ke spánku, možné podávání uspávacích léků, zavírání dětí a zanedbávání lékařské péče. Tyto skutečnosti později vyplývaly i z vyjádření sousedů, upozorňujících na izolaci dětí a jejich zavírání v bytě, rovněž pravidelný křik v bytě, a naopak velký klid cca od 15:00 hod. do 5:00 hod. ráno, přestože se v bytě 1 + 1 nacházelo všech pět dětí a Vy jako rodiče. Z vyjádření psychiatricky a ošetřující dětské lékařky vyplynulo, že po obou požadujete pravidelně předepisování léků na spaní. V neposlední řadě podle zprávy mateřské školy z května 2011, do níž ■■■■■ s ■■■■■ začaly chodit od září 2010, děvčata neuměla venku chodit, klopýtala, neměla základní hygienické návyky, navštěvovala školku i nemocná, verbálně se neprojevovala a chovala se dle jejich vyjádření jako „zvířátka“. Nezl. ■■■■■ v důsledku péče předškolního zařízení dosáhla zlepšení, ohledně nezl. ■■■■■ Vám bylo mateřskou školou doporučeno, aby podstoupila vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně, toto jste však neuskutečnili. Nezl. ■■■■■ se údajně dokonce učitelkám v mateřské škole svěřila s tím, že jsou ona i další sourozenci bití oběma rodiči, přičemž obě děvčata měla na těle modřiny, šrámy a krvavé štípance (ty podle vyjádření ■■■■■ byly „od maminky“).

Na podzim 2010 navázal OSPOD interdisciplinární spolupráci s ostatními institucemi (ošetřující lékařka dětí a mateřská škola) a od této doby s nimi byl v pravidelném kontaktu.

Dne 26. 1. 2011 při jednání na OSPOD byl pan X. prokazatelně seznámen s informacemi, které OSPOD získal od ošetřující dětské lékařky a z mateřské školy. Byl vyzván ke změně přístupu ke všem zainteresovaným institucím a byl poučen o možných následcích.

S ohledem na dosud zjištěné skutečnosti dal OSPOD v květnu 2011 k uvážení MM HK podání podnětu na napomenutí rodičů a stanovení soudního dohledu nad výchovou nezletilých podle ustanovení § 43 zákona o rodině. Jako OSPOD, který má rodinu ve svém správním obvodu, Městský úřad Dobruška s uložením těchto výchovných opatření souhlasil. MM HK následně návrh podal Okresnímu soudu v Hradci Králové. OSPOD dále informoval MM HK o obsahu zprávy mateřské školy a bylo domluveno svolání komise pro sociálně-právní ochranu dětí.

OSPOD chtěl provést s psychologem PhDr. K. pohovor s nezl. dětmi v mateřské škole. Psycholog však na základě dosavadních poznatků o rodině zkonstatoval, že pohovor by byl bezvýsledný (dětí nekomunikují) a jediná pomoc, která se zde může uskutečnit, je okamžitý nástup všech dětí do zdravotnického zařízení, které by za pomoci odborníků zhodnotilo stav dětí.

Dne 22. 6. 2011 se sešla komise pro sociálně-právní ochranu dětí, a to za účelem shrnutí poznatků k rodině ze strany OSPOD a ostatních spolupracujících institucí, a především stanovení dalších postupů v práci s rodinou. Byla konstatována nevhodná a nedostatečná péče o děti v rodině a naléhavá potřeba poskytnout dětem náležitou pomoc a zhodnotit, v jakém stavu se nacházejí. OSPOD tedy potřeboval aktuálně zajistit lékařské vyšetření všech dětí, zhodnocení jejich zdravotního stavu a vývoje (rovněž mentální úroveň u nezl. ■■■■■) a odebrání krve u všech dětí za účelem zjištění, zda v jejich krvi nejsou stopy uspávacích léků. Především však v zájmu dětí šlo o bezprostřední ochranu jejich života a zdraví.

Situace vyvrcholila dne 28. 6. 2011, kdy OSPOD podal návrh na nařízení předběžného opatření o umístění dětí ve vhodném prostředí Okresnímu soudu v Rychnově nad Kněžnou.

Soud návrhu OSPOD vyhověl s odůvodněním, že nezletilé děti sice netrpěly nedostatkem po stránce materiální, ale bylo prokázáno, že rodiče se dětem patřičně nevěnují, a nejenom že pro ně nevytváří podnětné a zdravé prostředí, ale zanedbávají jejich lékařskou péči, výchovu, vzdělání a neuspokojují jejich citové potřeby, v důsledku čehož dochází k jejich citové deprivaci a výraznému intelektovému zanedbání. Na základě toho soud dovodil, že příznivý vývoj nezl. ■■■■■, ■■■■■ a ■■■■■ byl již narušen a vývoj nezl. ■■■■■ a ■■■■■ je vážně ohrožen, a byly tak dány podmínky pro vydání předběžného opatření dle ustanovení § 76a občanského soudního řádu.

Zanedbanost a nedostatečnou péči o děti potvrzuje i samotný průběh výkonu předběžného opatření dne 29. 6. 2011, kdy děti byly značně špinavé, s promočenými plenami, utlumené, vůbec nereagovaly, nevěděly, jak si umýt obličej apod.

Dne 31. 8. 2011 byl uskutečněn pohovor s nezl. dětmi v Klokánku v Jindřichově Hradci za přítomnosti OSPOD. Děti odmítly k situaci v rodině cokoliv sdělit a odůvodnily to tím, že jim to zakázal tatínek. Na základě této skutečnosti podal OSPOD návrh na vydání předběžného opatření o dočasném zákazu styku, přičemž tomuto návrhu bylo usnesením Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou dne 5. 9. 2011 vyhověno.

Je nepochybné, že odnětí dítěte z rodiny by měla předcházet kvalitní a intenzivní sociální práce. Zde je předpoklad vysoce kvalifikovaného sociálního pracovníka, který by měl tuto pomoc koordinovat za využití navazujících sociálních služeb. Primárním cílem práce sociálních pracovníků by mělo být obnovení narušených funkcí rodiny především prostřednictvím poradenské a preventivní činnosti, aby v rodině nedocházelo k vyhocení problémů či nedostatků v péči o dítě do té míry, která by nutně vyžadovala přijetí zásadnějšího opatření OSPOD, případně soudu. Prioritním zájmem OSPOD má být tedy dle ustanovení § 1 odst. 1 písm. c) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, obnovení narušených funkcí rodiny, tak aby rodina dále zůstala zachována ve své původní podobě.

Nastane-li situace, že výše uvedené prostředky k nápravě nebyly účinné a míra narušených funkcí v rodině ohrožuje zdravý vývoj dítěte v míře, která vyžaduje okamžitou změnu výchovného prostředí, je nezbytné přistoupit k nejzávažnějšímu zásahu do rodiny dítěte, tj. jeho odnětí z péče rodičů. Článek 9 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte stanoví, že dítě nemůže být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli. Jediným případem, kdy lze legitimně oddělit dítě od jeho rodičů i přes jejich nesouhlas, je situace, kdy příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte. Ani v takovém případě však nekončí povinnost OSPOD poskytnout rodině nejvyšší možnou sociální péči za účelem obnovení jejich základních funkcí, jejímž cílem je navrácení dítěte do péče rodičů. Sociální pracovník by měl využít všech metod a prostředků, které sociální práce v plném rozsahu zahrnuje za účelem sanace rodiny a návratu dítěte co nejdříve zpět domů.

I po podání návrhu na předběžné opatření je tedy OSPOD povinen s rodinou pracovat za účelem obnovení jejich narušených funkcí. Nelze tedy nastalou situaci chápat tak, že sociální práce s rodinou končí a vyčká se účinku přijatého opatření. Právě naopak, v těchto případech je třeba sociální práci ještě více posílit a měli by se na ní podílet i pracovníci ústavního zařízení.

Jelikož odnětí dítěte z péče rodičů je nejzávažnějším zásahem do rodinného a soukromého života, je nezbytné, aby toto opatření, jakož i právní prostředky dané právními předpisy k jeho realizaci byly správně interpretovány a následně aplikovány.

Ustanovení § 16 zákona o sociálně-právní ochraně dětí stanoví OSPOD (obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, v jehož obvodu se dítě nachází) povinnost podat neprodleně návrh soudu na vydání předběžného opatření podle zvláštního právního předpisu, ocitlo-li se dítě bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny. Tím se rozumí předběžné opatření ve smyslu ustanovení § 76a občanského soudního řádu. Podání návrhu na vydání předběžného opatření se tak zřetelně váže pouze na situaci zřejmého, aktuálního ohrožení dítěte nejzávažnější intenzity. Jde např. o případy surového zacházení s dětmi oběma rodiči nebo jedním z nich, pohlavního zneužívání dětí a jiné případy vážného ohrožení tělesného nebo duševního vývoje dětí, jestliže dítě není možné umístit ani do péče jiného rodinného příslušníka nebo osoby blízké a kdy uložení jiného výchovného opatření by nevedlo k nápravě a znamenalo by jen další ohrožení výchovy dítěte.

Přestože o nařízení předběžného opatření a ústavní výchovy rozhoduje soud, nezbujuje to OSPOD odpovědnosti za jeho postup, neboť jakožto výlučný návrhovač při podávání návrhu na předběžné opatření dle ustanovení § 76a o. s. ř. je povinen věnovat případu náležitou sociální péči a odpovědně posoudit, zda jsou skutečně dány předpoklady pro natolik závažný zásah do rodinného a soukromého života. Domnívám se, že v tomto případě nedostatky na straně rodiny nabyly závažnosti, která ospravedlnila takový zásah do soukromého a rodinného života, jakým je nařízení předběžného opatření o předání dětí do péče vhodného zařízení, přičemž mám za to, že tomuto nesporně nejzávažnějšímu výchovnému opatření ve Vašem případě předcházela intenzivní sociální práce s rodinou. Rovněž tak OSPOD přistoupil k využití tzv. „měkkých prostředků“ k nápravě a snažil se situaci řešit méně invazivním způsobem (domluvou, projednáváním situace s rodinou, posléze prostřednictvím uložení napomenutí a uložení soudního dohledu, spoluprací s pediatrem, školskými zařízeními atp.), ovšem bezvýsledně. Za dané situace a vzhledem k výpovědi dětí považuji za adekvátní i návrh na dočasný zákaz styku s dětmi.

Pokud tedy shrnu činnost OSPOD, ten navázal spolupráci s rodinou, nabídl Vám pomoc při orientaci v místních zařízeních pro handicapovaného ██████████, adresy mateřské školy, Střediska rané péče Sluníčko. OSPOD prováděl opakovaně sociální šetření v rodině, upozorňoval Vás na nedostatky v péči o děti a na možné následky. Nabádal Vás k lepší péči o děti, k vhodnější spolupráci s OSPOD, lékařkou, mateřskou školou a dalšími spolupracujícími institucemi. Navázal spolupráci s ostatními zainteresovanými institucemi, za jejichž účasti uspořádal jednání komise pro sociálně-právní ochranu dětí. V neposlední řadě Vám daroval a zprostředkoval předání věcných darů. OSPOD se tedy snažil řešit situaci v raném stadiu a kladl důraz na poskytování preventivní a poradenské pomoci. Včas detekoval možné patologické jevy v rodině, správně vyhodnotil situaci a následně na ni reagoval.

Konstatuji, že i po vydání předběžného opatření probíhá intenzivní sociální práce s Vaší rodinou - s cílem podpořit Vaši výchovnou způsobilost a rodičovské kompetence, zejména ve prospěch Vašich nezletilých dětí.

Pro úplnost Vašich informací pouze dodávám, že OSPOD Vám nemohl poskytnout součinnost při získání obecního bytu, neboť nemáte trvalý pobyt v obci Dobruška, a nesplňujete tak jednu ze základních podmínek pro přidělení obecního bytu.

Jakkoliv tedy chápu Vaši složitou osobní situaci a rozumím Vašim výhradám k postupu OSPOD, nemohu jinak než se ztotožnit s jeho posouzením věci. Nedomnívám se, že by sociální pracovnice byly vůči Vám zaujaté, naopak v jejich krocích shledávám aktivní sociální práci s rodinou a objektivní přístup. Předním hlediskem sociálně-právní ochrany dětí je zájem a blaho dítěte. Úmluva o právech dítěte stanoví v čl. 3 zásadu, že zájem dítěte musí být hlavním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými, nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány. V tomto směru konstatuji, že OSPOD správně vyhodnotil situaci a postupoval v zájmu nezl. dětí.

Vážení manželé X., s ohledem na veškerá zjištění tak konstatuji, že jsem v postupu Městského úřadu Dobruška neshledala pochybení. OSPOD postupoval zcela v souladu se zákonem č. 94/1963 Sb., zákonem o rodině, ve znění pozdějších předpisů, se zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a rovněž tak v souladu s občanským soudním řádem a dalšími právními předpisy a v souladu se zájmy nezletilých dětí. Vzhledem k této skutečnosti šetření uzavírám ve smyslu ustanovení § 17 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

Věřím, že moje závěry ve věci přijmete a že se Vám podaří ve spolupráci s OSPOD Dobruška zlepšit Vaši situaci k prospěchu a zájmu Vašich nezletilých dětí.

S pozdravem

RNDr. Jitka Seitlová v. r.
(dopis je opatřen elektronickým podpisem)

Vážení manželé
M. a S. X.
yyyyy 862
000 00 D.

Údolní 39
602 00 Brno
tel: (+420) 542 542 888, fax: (+420) 542 542 112